

श्री गणेशायनमः

अष्टमंगल (६३) सूरदास. नाटकनां गायनो.

रयावी छयावी प्रसिद्ध करतार,
वीरदास हेमल्लभाई लावनगरवाणा
श्री विजय नातम नाटक समाजना भावीड.
२. अंदरवाड पारशी थिएटर. मु. कसंची.

रयतार

नथुराम सुंदरल शुक्ल.

(लावनगर, पोराणंदर अने पांडनेरला राजकवि)

ही मारिड मुद्रालय प्रिण्टिंग पेश. लीआलाई छानलावे
छाप्यां. डे. रतनपोणभां मरवापोण-अमहाबाह.

आवृत्ती ८ भां.

प्रत ३०००

संवत १९७४

सने १९१८

प्रिंमत ०-२-०

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી ગ્રંથોદ્ધાર-સંગ્રહ
૭૭૮૭

ચેતવાણી.

સને ૧૮૬૭ ના રપ મા આકટ મુજબ રજીસ્ટર કરાવી
પ્રસિદ્ધ કરનારે સર્વ હક્ક પોતાના સ્વાધીન રાખ્યા છે
આટે પ્રસિદ્ધ કર્તાની રજા સિવાય કોઈએ આ નાટક
તથા તેમાંના ગાયનો છાપવાં-છપાવવાં, વેચવાં-વેચા-
વવાં કે ભજવવાં-ભજાવવાં નહીં

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુવ્રત્તાંક ૭૭ ૮૭

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ પિતૃવ્યકાવ્ય - ૨૨૨૨૨૨

વિષય ૬-૨-૪

શ્રી પરમાત્માને નમઃ

નિલવમંગળ (ઉર્ફે) સુરદાસ નાટકના મુખ્ય પાત્રો.

શ્રી કૃષ્ણ—શ્રી નિલવ પરમાત્માનો પુર્ણ અંશાવતાર.

મંગળ—શ્રી કૃષ્ણનો સખા ગોપબાળ.

નિલવમંગળ—શ્રી મદન મોદનજીના મહાન ભક્ત રામદાસ બાવાના
પુત્ર, નાટ્યના નાયક. (સુરદાસ)

માયાદેવી—નિલવમંગળની સ્ત્રી.

ચિન્તામણી—નિલવમંગળને ઉત્તમબોધ આપી આ ભવસાગરથી
તારનાર શુભિલા.

ચંદુ તથા ચિંદુ—નિલવમંગળને ચિન્તામણીના પ્રેમમાં લુપ્ત કર-
વનાર કુળંગી મીત્રો.

અન્ના—ચિન્તામણીની મા.

અકબર—સર્વવર્ણ પર સમાનદષ્ટી રાખનાર સર્વોત્તમ હિંદના શહેનશાહ
તાનસેન—અકબરશાહનો પ્રસિદ્ધ ગાયક.

મામાગરિ—નિલવમંગળ, માયાદેવી તથા ચિન્તામણીના ગુરુ.

કૃષ્ણદાસ—કૃષ્ણ પરમાત્માના અષ્ટ સખા માહેતા એક કવિ

તુલસીદાસ—શ્રી રામચંદ્રના પરમ ભક્ત.

સેમજી—ગોપગોપીઓ, સેનાપતિ, દરોગો, ઠગલોક, ફરીદખાં અંચલ
અમૃત શેઠાણી, અજધુન, નિલોબરામ, માયા, ચંદનલાલ સુંદ-
રલાલ, ચોપદાર; પારાંગનાઓ, સખીઓ વીજેરે વીજેરે.

બિલ્વમંગળ (ઉર્ફે) સુરદાસ નાટકનો ટૂંક

૫૦૧ પ્રસંગ—શ્રી મહત્તમોહજીના મહાન ભક્ત કૃષ્ણભાષાનો કવિઓ માહેના એક ઉત્તમ કવિ કૃષ્ણા નદીના કિનારા ઉપરના કોઈ એક મોટા શહેરમાં નિવાસ કરતા પ્રસિદ્ધ ગાયક રામદાસ બાવાના પુત્ર જેનું પ્રથમ નામ બિલ્વમંગળ હતું તે બિલ્વમંગળને અધમોના સંગથી અલગ કરી આકૃષ્ણ પરમાત્માએ ખોતાના સખા બનાવ્યા કે જેઓ ખોતાની ઉવટની સ્થિતિ સુરદાસ નામે પ્રસિદ્ધ થયા અને જેણે અનેક પુસ્તકો દ્વારા પ્રભુના ગુણ ગાન કર્યા છે. જેનાં પડ્યાં પ્રભુ પોતે જાણેર થતા તેવા આ ભક્ત બિલ્વમંગળની પ્રથમ સ્થિતિ નાટ્યની રાજઆત થાય છે.

પ્રારંભમાં—મંગળાચરણ બાદ વસ્તુ મુચક.

અંક પહેલો.

૫૦૨—ગોલોકમાં શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન ગોપ ગોપીઓ સાથે ગમત કરે છે. ત્યાં મંગળ નામના એક સખાને શંકા ઉત્પન્ન થવાથી કૃષ્ણ પ્રત્યે પુછે છે કે, તમારું અધમ ઉધારણુ નામ શાથી પડ્યું ત્યારે તેની શંકાનું નિવારણ કરવા કૃષ્ણ ભગવાન કહે છે કે, અધમોને ઉધારું છું તેથી મારું નામ અધમ ઉધારણુ પડ્યું છે પરંતુ મંગળની શંકાનું સમાધાન નહીં થવાથી શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન તેને અધમોની સ્થિતિ દેખાડવા મૃત્યુ લોકમાં લઈ જાય છે.

૫૦૩—કૃષ્ણવિષ્ણુ નદીપરના શહેરમાં વસતા નગરશેઠનું ઘર કૃષ્ણ ભગવાન મંગળને સાથે લઈ તે મકાન બતાવે છે અને ત્યાં

આવનાર અધમોને મોઢા ઈર્ષ ઉત્તમ કરવા કહે છે, તે કામ કરવા મંગળે હા પાડવી તેટલામાં ચંદુ, ચિંદુ તથા ગિલ્લમંગળ (ઉર્ફે) સુરદાસ, વીગેરે મીત્રાનું આવવું. ત્યાં ચિંતામણી નામની ગુણીકાના નાચ રંગમાં ગિલ્લમંગળનું ચિંતામણી ઉપર મોહીત થવું તેટલામાં મંગળે પ્રત્યક્ષ થઈ તે સર્વને મોઢા ઈર્ષ સારે રસ્તે ચડાવવા પ્રયત્ન કરવો પણ મંગળનો મોઢા નહીં માનતા સર્વ તેને માર મારી કાઢી મુકે છે.

પ્ર. ૩—ગિલ્લમંગળનું ઘર ત્યાં મંગળનું આવવું, પડેલ મારના પશ્ચાતાપ કરવો, ત્યાં માયાદેવીનું આવવું એને પોતાનો પતિ મધરાત વીતી જતા નહીં આવવાથી કંટાળી સુષ્પ જનું. ત્યાં ગિલ્લમંગળનું ચિંતામણીના પ્રેમમાં આધીન જતી આવી સારાં કપડાં પહેરી ચિંતામણી પાસે જતા તૈયાર થવું, તથા માયાદેવીએ તેને જતાં અટકાવવો.

પ્ર. ૪—ચિંતામણી ગુણીકાનું ઘર, દીક્ષીના ખવનામાંથી ચથેલા ચોરીનો તપાસ કાઢતાં પતો નહીં લાગવાથી ત્યાંના સેનાપતીનું ચિંતામણી પાસે આવવું, અને તે ચોરીનો તપાસ કરવા ચિંતામણીને ભલામણ કરવી, ચિંતામણીએ તે કામ માથે લઈ ઇગ લોકોમાં દેવી રૂપે જઈ તપાસ કરવા નક્કી કરવું, આ ગિલ્લમંગળનું આવવું પરસ્પરનો ખ્યાર.

પ્ર. ૫—ઇગ લોકો પોતાની દેવીને ભોગ દે છે તેવામાં ચિંતામણી દેવીરૂપે ચોરીનો પતો લગાડવા આવે છે, ખુશીથી ચોરીનો પતો મેળવે છે, હવટમાં દેવનો પગાયો હોતો નથી એ વાક્ય પર ચિંતામણીનું કપટ ખુલ્લુ થાય છે. ઇગ લોકો તેને મારી

નાખવા તૈયાર થાય છે, ચિંતામણી પોતાના અંતનો વખત હાવાથી પાપનો પશ્ચાતાપ કરે છે તે મરવા તૈયાર થાય છે. હવે લોકોને દયા આવવાથી મારતા નથી, ચિંતામણીનાં જ્ઞાન ચક્ષુ ખુલી જાય છે અને પ્રભુ પરાયણ થાય છે.

૫૦ ૬—ગિહવમંગળ ચિંતામણીના પ્રેમમાં વિન્હળ બની રાત્રીના વખત વળી તેના પિતાના શ્રાદ્ધનો દિવસ છતાં પણ ચિંતામણીને મળવા તૈયાર થાય છે, માયાદેવી તેને ઘણી રીતે સમજાવે છે છેવટમાં નહીં માનતા ગિહવ પોતાની આરી ચિંતામણીને ઘેર જાય છે.

૫૦ ૭—મંગળ જંગલમાં વર્ષારતુનું વર્ણન કરતો નીકળે છે, કૃષ્ણ પુછેલા પ્રશ્નનો મંગળે આપેલો જવાબ, ત્યાં ગિહવમંગળનું આવવું શ્રીકૃષ્ણે સ્વરૂપ બદલી બોધ આપેલો, મોહાન્ય ગિહવને કાંઈ અસર નહીં થતાં તેવીજ સ્થિતીમાં ચિંતામણી પાસે જવું શ્રીકૃષ્ણના બોધથી નહીં સુવરનારની સ્થિતિ બોધ મંગળને આશ્ચર્ય થવું વિગેરે.

૫૦ ૮—ચિંતામણીનું ઘર, રાત્રીની વખતે ચિંતામણીએ પોતાને માથે વિતેજા પ્રસંગની યાદી લાવી દશ્વર લક્ષિત પરાયણ રહેવાનો વિચાર કરતાં સુષ્ટ જવું તેવામાં કૃષ્ણાવિણા નદી તરીકે ગિહવમંગળનું મેડા ઉપર ચઢવું અને ચિંતામણીને જગાડવી ચિંતામણીનું જાગ્રત થવું તથા ગિહવમંગળને બોધના કટકા મારી વૈરાગ્યવાન બનાવવો, ગિહવમંગળને પોતાની અધમા સ્થિતીનું જ્ઞાન થતાં તેના હૃદયમાં જ્ઞાનની જાગૃત પ્રગટ થવી વિગેરે.

અંક બીજો.

પ્ર૦ ૧—અકબર બાદશાહની કચેરી, બાદશાહ પ્રસિદ્ધ માયક રામ-
દાસ બાવાની ગેરહાજરીમાં તેના પુત્ર બિલ્વમંગળની તપાસ
કરાવે છે પણ બિલ્વમંગળ ચિંતામણી મુશ્કિલાના બોધથી સં-
સાર પર વિતરાગ બની ચાલી નિકળ્યો છે આ વાત તાનસેન
કહે છે પણ ચિંતામણી જેવી વેશ્યા બોધ આપે એ બનેજ
નહિ આ વાતની શંકા થતાં તેની પંક્ષા કરવા બાદશાહે ચિં-
તામણીને તેડાવવા રૂકો લખી મોકલવો.

પ્ર૦ ૨—બિલ્વમંગળ પ્રભુ ગુણ ગાન કરતો નીકળે છે આ જોઇ
તેની સ્ત્રી કંટાળો આપે છે તેથી બિલ્વ સંસાર ઉપરથી પોતાનું
મન હટી જવા ઠઠી પોતાની સ્ત્રીથી છુટા થવા માગે છે
માયાદેવીએ પોતાના પતિનું આવું વર્તન જોઇને પીયર જવું
તથા બિલ્વમંગળનું જંગલમાં ચાલવા જવું.

પ્ર૦ ૩—ચિંતામણીની પ્રભુ પ્રત્યે પ્રીતિ અને સંતસાધુ તરફથી
મમતા જોઇ તેની મા અન્ના તેને બહુ સમજાવે છે પણ તે
માનતી નથી વૈરણુવ સાધુઓનું આવવું ચિંતામણી ધન્ય
ગુન ગાન કરે છે. અન્નાનું ગુસ્સે થવું, તેમાં બાદશાહનો
હુકમ આવવાથી અન્નાએ ચિંતામણીને જગરજસ્તીથી બાદ-
શાહ પાસે લઇ જવી.

પ્ર૦ ૪—સોમગિરીનું આશ્રમ સોમગિરિ પોતાના શિષ્યો સાથે બંજન
કરે છે આ બિલ્વમંગળનું આવવું અને ગુરૂ મંત્ર લેવા સોમ
ગિરીને વિનંતી કરવી. તોપણ સોમગિરિ તેને પાત્ર નહીં જાણી

મંત્ર આપતા નથી. તેપણુ ગિલ્ત દહ દેહ લાઇ જોસ છે, તેથી
મર્વ મંજન કૃષ્ણ ભગવાનને લકતોની પરીક્ષા લેવા પેટમાં
દુખવાનો દોંગ કરી મનુષ્યનું કાળજી લેવા મંજળને મોકલવો.
છેવટે પ્રભુનાં નામ ઉપર ગિલ્તમંજળે પોતાનું કાળજી કાઢી
આપવું. આ જોઈ સર્વનું આશ્ચર્ય થવું ગિલ્તને ગુરૂમંત્ર આપવો.

૫૦ ૫—કૃષ્ણ ભગવાન મંજળને લોકને જીતેલા નિરલોભરામ સા-
ધુની પરિક્ષા કરી બતાવે છે. પ્રભુની માયા જોઈ મંજળ અજ્ઞ
થાય છે. તેવામાં એક સ્ત્રી પોતાના પુત્રનું મુકદ્દુ લાઇ રૂદ્ધ
કરતી નીકળે છે. મંજળને દયા આવવાથી તે પુત્રને સજીવન
કરવા કૃષ્ણ ભગવાનને વિનંતી કરે છે. પણ આયુષ્ય દુટકા
પછી સજીવન થઈ શકે નહીં તેમ પ્રભુનું કહેવું તેવામાં ગિ-
લ્તમંજળનું આવવું ગિલ્તનું સાધુપણું જોઈ બાદજો પોતાના
પુત્રને સજીવન કરવા કાલાચાલા કરવા, છેવટે ગિલ્તની ત્વતિ
થી પ્રભુ છોકરાને જીવતદાન આપે છે મંજળનું ગુસ્સે થવું
અને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનનો ઓષ.

૫૦ ૬—અઠગર બાદશાહનો ખાનગી અવાસ ચિંતામણી તથા અ-
નાનું આવવું, બાદશાહ અનેક લાલચ આપી ચિંતામણીને
ભોળવે છે, પણ ચિંતામણી પોતાની ટેક છોડતી નથી. છેવ-
ટમાં તેની લક્ષિત જોઈ બાદશાહનું ખુશ થવું. અન્નાને બાદ-
શાહી ખગ્નતામાંથી છવાઈ આપી ચિંતામણીનું જંમલમાં
આવી નીકળવું.

૫૦ ૭—ગિલ્તમંજળની સ્ત્રી (માયાદેવી) પોતાની દુઃખીસ્થિતિનું
વર્ણન કરે છે. ત્યાં સોમગીરી મહાત્મા માયાનાં દર્શન કરવા આવી

ગિલ્લમંગળનું ઘર પુછે છે પણ માયાદેવી તેને બહુ સતાવે છે. તેમજ અપમાન કરે છે. માયાદેવીની આવી રિયતી જોઈ સામગીરી પોતાના ભક્તિ પ્રભાવે પ્રભુ સ્તુતી કરી (માયા) ની મોહ ભુદ્ધિ હરી લઈ ઉત્તમ ભુદ્ધિની અધિકારીણી કરે છે અને સાથે વૃજ્યાત્રા કરવા તેડી જાય છે.

૫૯ ૮—મધ્યર ભક્તિમાં તદ્દાકાર અનેતા ગિલ્લમંગળ આલ્યા આવે છે, પણ ગિલ્લમંગળને એક પ્રભુના સ્મરણ વિના કંઈ સુખનું નથી તેવામાં કાંઈ એક નગરશૈકતા દોરવાની સ્ત્રી આવી આવે છે, તે ગિલ્લમંગળની ભક્તિ જોઈ આશ્ચર્ય પામી તેની પ્રશંસા કરતી આવી જાય છે એ સ્ત્રીને જોઈ ગિલ્લમંગળને ચિંતા મળીનું લાન થાય છે અને પોતાની શંકાનું સમાધાન કરી તેને ઉત્તમ રસ્તે દોરવાની ઈચ્છાથી તે શેકાણીને ચિંતામણી સમજી તેની પાછળ જાય છે.

૬૦ ૯—અમૃત શેકાણી પોતાની સખાઓ સાથે રાસડો ગાય છે ત્યાં ગિલ્લમંગળ આવી શેકાણીને અન્યોક્તિમાં બોધતા સન્દો કહે છે જે સાંભળી ગિલ્લને તેમ બોલવાનું કારણ પુછવું ચિંતામણી નથી એવું ગિલ્લને જણાવવું, છેવટ પોતાની થયેલી ભુલને માટે પોતાના ચક્ષુઓને દોષ આપી બાઈ પાસે સેવ્યા મંગાવી આંખો ફેાડી નાંખતી સર્વનું આશ્ચર્ય થવું, ત્યારથી ગિલ્લનું (સૂરદાસ) બનવું.

અંક ૩ જો.

પ્ર૦ ૧—માયાની શોધમાં નિર્લોભરામનું નીકળવું જુજને રસ્તે સોમગીરી તથા માયાદેવીનું નીકળવું, તથા ચિંતામણીનું મીઠન બાદ ત્રણેનું સાથે જુજમાં સુરદાસજીને મળવા જવું વિગેરે.

પ્ર૦ ૨—નિર્લોભરામ માયાનું ચિત્તવન કરતો નીકળે છે ત્યાં સોમગીરી ચિંતામણી તથા માયાદેવીનું આવવું નિર્લોભરામે માયાદેવી પર આશંક થવું, ત્યાં સોમગીરીની સ્તુતીથી પ્રભુએ ચમત્કાર બતાવી પોતાની માયાની પ્રેરણા કરવી ઇશ્વરી માયાએ નિર્લોભરામની દુષ્ટ વૃત્તિ દુર કરવા કેટલાક ચમત્કારો બતાવી નિર્લોભરામની લોભી વૃત્તિ ટાળી પાપનો પસ્તાવો કરાવવો.

પ્ર૦ ૩—સુરદાસજીનું જુજ જંગલમાં કૃષ્ણ કીર્તન કરતાં નીકળવું કૃષ્ણભગવાને સુરની ભક્તિનાં વખાણ કરવાં મંગળને સુરની પરીક્ષા કરવી. ત્યાં કૃષ્ણભગવાનને પ્રગટ થઈ સુરનો હાથ ઝાલી જુજનો રસ્તો બતાવવો અને હમેશાં તેને માટે દુધ પાતનો દુધો અંતરીક્ષથી મોકલવા વચન આપવું.

પ્રવેશ ૪ થો.

સોમગીરી સાથે માયાદેવી તથા ચિંતામણીનું સુરદાસના આશ્રમમાં આવવું અને તેઓને શ્રી પ્રભુનાં દર્શન કરાવવાં તથા શ્રી હરીએ સુરદાસની કવિતાનું અંતિમ પદ પુર કરવાનું વચન આપવું.

પ્રવેશ ૫ મો.

છેવટે રાસલીલાના દર્શન કરાવવા.

૭૭૮૬

શ્રી ગણેશાયનમઃ

શ્રી

ખિલ્લમંગળ (૩૬) સૂરદાસ

નાટકનાં ગાયનો.

મંગળાચરણ.

મુત્રધાર તથા નદી— ૧

શ્રી નટવર ઘટધર અંદર સ્થાપી અરચુ
પ્રભુ પ્રિયકર—

શ્રી

શ્રીપતિ આપો સુમતિ ગણી નિજજન—

શ્રી

ગિરિધર સુંદર સ્નેહે કરજો ફલપ્રદ કરણી

શ્રી

યદકુલ દિનકર બહાલથી, વંદી નિરખી

છળી મન હરણી.

જગ જલનિધિ તરણી—

શ્રી

નદી— ૨

ગિરિધર ગુણ ગાય ગાઉં સ્નેહ સાથ જોડી હાથ

શ્રી પતિ પદ રતિ ઉર અતિરે

રેક

રદુંમુખ રસિક બિહારી, ધારી હિમ્મત હેયે ભારી.

અભિનવ અવતારી, નંદ નંદન હરણુ હરિણુ ફંદ

અતુરચંદ દ્યુતિમય દિન પ્રતિ કરું નતિરે— ગિરિધર

શોપ —

૩

મારા સુંદર શ્યામ શરીર જય મન મોહન મુદ મંદીર
 નંદકુવર લકતોની નિત્યે, ભાંગી રહ્યા લીક
 નટવર નવલકિશોર નિરંતર, ઘડી પદ કંજ
 પ્રભામય પ્રીતે સ્તુતિ કરીએ ધરી ધીર. મારા
 ધન્ય ભાગ્ય વજ ભૂમિનાં વળી છે ધન નંદ અહીર
 અધમ ઉધારણુ કારણુ જગના અલીનવ આપ
 પ્રભુજી પ્રગટયા અહિર શ્રી જડુવીર—

કૃષ્ણ—

સાખી.

અધમોને ઉદ્ધારવા સ્નેહે ધડે શરીર,
 ભજ સાગરથી ભક્તને, તારી કડે ઝટતીર,
 શોપ.....મારા—

કૃષ્ણ—

૪

કરે ના શુદ્ધ કોઈરે, મુજ કપા વિના
 પ્રહ્લા શેષ મહેશ ગિરાને ગણેશ કદી જો હોયે
 મારી કડણા વિના કરેના ઉત્તમ કિલ્લિયશ ખોઈરે
 હુજ કડે અધમોને ઉત્તમ પાપ પુજ સહુ ધોઈ
 પુનિત કરી પોતાના ગણુધુ ઉચ કે નીચ હોય તોયરે

ચિંતા—

૫

ખોલું ક્યાં મેરે ખ્યારેકી ખતિયાં
 ખોલું ક્યાં મેરી છોટીસી છતિયાં— ટેક.
 ન ધીર ચેત ધરિ રેત ચુમિ ચુમિ
 બદન શયનમે દુઃખી કર ડારી

પકરી જુગલ કર, બસન અલગ કર
કિય પર હરી કર, છત અધરન પર— બોલું
સાખી.

મરોર ડારે જોરસોં, મેરે કોમલ અંગ,
એસેં નિરદય નાથકો, મુપને કરું ન સંગ—બોલું
સાખી.

ત્રાસ બઢયો તનમેં અતિ, હીયકો ઘટયો હુલાસ,
એસો જો મેં જાનતી, તો જાત ન પીયુકી પાસ—બોલું.

ચંદુ-ખિંદુ-ખિલ્વ-વિગેરે— ૬

નર નીચ અહીંથી જા, જા, જા,
લે માર ખળતું ખા, ખા, ખા,
બહુ મદમસ્ત બનીને બઢ્યો, રંગ અમારો રજમાં રોજ્યો
નથી શરમ નફટ હરામી તું હઠહઠ
શાને અહીં આંચો શઠ, પહેવાને નથી પટ - જાજા

મંગળ-કહું સત્ય વાત નહી તરછોડો—કૃપ્પા ભજનમાં
ચિત્તાને જોડો છોડો સહુ છલબલ ભજો હરિ
પળ પળ નહીં તો કહેવાશે ખળ, તેમાં નથી સાહુ ફળ

૭

ખિલ્વ—જાઉં જાઉં પ્યારી પાસ ઝટપટ, છોડ છોડ મુંજ કર તું
માયાદેવી—જરીએ નહીં અધમ શરમ તમને

જગત ડર મહદ નિશદિન છે મુને

વેશ્યા સદન જોઈ નયન જગ

કહે ધિક તેની ખીંક ઉર મહિં ધરોને

બિદન—જાઉં જાઉં

પૂર્ણ ચિત્ત મુજ પ્રસન્ન રહે છે

ચિન્તામણીનું મલીન થતા

લઈશ લ્હાવ બની રસ બસ હું

અલગ થા તું જ નાર નકામી—

ચિંતા—

ખીલી વસંગ વૃક્ષ ડાળી બુઝો ડાલતી

ખુબીને ખોલતી

પ્રેમ પુષ્પની પ્રભા અપાર ધારી

આગળીઓ તુલ્ય પાન, તેવી લોલાવી માન

મોહનને આપતી—

ખીલી૦

પંખી ગણ પામે વિશ્રાન્તિ

પંથી જનો સુખે લે છે શાન્તિ

જેખનનાં અંગે કુટ્યાં છે અંકુરો

સ્નેહથી શોભાને સ્થાપતી—

ખીલી૦

હુટારો—

આલો સહુયાર, દેવીને હુવાર, લોગદૈયે ભાવથી આવાર ધરિ

અપાર ખ્યાર કાશી કલકત્તાને હુટયો દીલીનો દરબાર તોડી

ફોડી હુંડી લઈએ ભુપના ભંડાર કંઠાણી, ખીરદાળી, માહા

કાળી તું માત હાજર થાઓ હેતે દેવી સાક્ષાત પાડાને લોગ

લેવા, દેવી દયાવાન મા આવો મા આવો લેવા બળીદાન

ચિંતા—

હું ભજન કરીશ હરીનું સદા સુખે—

ભજન

આ સંસાર આગ સમ લાગે

મિથ્યા ફાંફાં મારી હારી—

સજ્જન

નહીં કોઈને કેવા તમારી વાત બંધાઈ છું
રાખો ભરોંસો હૃદયમાં હું દેવના સમ ખાઉં છું
છોડો ક્ષમા લાવી મને, ઝટ અહિંથી જાવા દિઓ
સંતો તણા સહવાસમાં, ગુણ કૃષ્ણના ગાવા દિઓ

મિલવ—

૧૧

રતિ પતિ બાણુ મારી, મારી દ્રઢ છાતી વિદારે
પ્રહારે ન ધારે હ્યારે કોવારે
જાય છે વખત થાય છે વ્યયિત તનહું જ્યારે ત્યારે
રતિ પતિ

સાખી.

પલ પલ પ્રિય પ્રમદા વિના, ધારી શકું નહીં ધીર
જખમ કરે છે જીવનમાં તીવ્ર વિરહનું તીર.
ઢેલી ગુણોથો વિરાજીત દારા
મોહિની ચિન્તામણી વિણુ મારાં
સંકટ કોણુ નિવારે—

રતિ પતિ

મિલવ—

૧૨

પ્રેમદા ખ્યારી મળે, બ્યાધી ઉરની ટળે
રઢીયાળી મારી—
કામ કૃપાણુથી ધાયલ હું એ
ઘાવ રૂઝાવની ઔષધિ સારી
વાહ વાહ ખ્યારી ઘર જાઉં
હું જાઉં જાઉં જાઉં—

પ્રેમદા

પ્રેમદા

અવળી—

૧૩

અવળી ન બોધ ધરે દુષ્ટો દાડી
 પાપ કરે વિપ્ર ધરે; અવતરે—
 નિશદિન સકલ દુઃખ સહે
 નહીં ધર્મ પંથને ગ્રહે
 રટણ રમણીનું હૃદય રહે
 છલ બલ છાય છાય છાયરે...

અવળી

અવળી

ચિંતા—

૧૪

વિષય વાત મમ માત તણને કૃષ્ણ ભગન તું કરવાદે
 ધર્મ પ્રતિએ ધરણીધરનું ધ્યાન ધૃતિથી ધરવા દે
 અધમપણાને અક્ષય રાખી ભંડાર ભક્તિના ભરવા દે
 નટવર નામનું નાવ મળ્યું છે તો ભવસાગર તરવા દે
 નાશવંત નર નામ છોડીને અક્ષય વરને વરવાદે— વિષય ૦

અિદવ—

૧૫

આ તારાં વચનો સારાં રનેહે સાંભળતા
 શાન્તિ પામ્યું મન માફ રે આજે—
 જગની જંબળમાંથી મળતો બચાવ્યો
 ધન્ય ગુરૂ ચિન્તામણી ધાડ રે આજે,
 ચિંતા—ભક્તિ ભગવાન કેરી કરતાં હમેશાં
 થવાનું ત્વરાએ શુભ તારૂં એ શાણા

આ ૦

અિદવ—આ તારાં

અંક ૨ જે

હરખારીઓ—

૧૬

નેક ન્યાય ખારે પ્યારે અકબર નૃપતિ હમારે
પ્રીતસો પ્રભતકી પીર, કાઠી દેત શાન્તિ ધીર
કરત હૈ વિનોદી ખીર, નીર છીર ન્યારે,

વારાંગનાઓ—

૧૭

સા સા પપ ધમ પગ મરેસા સા સા ગરેગ
સાગમ ગરેસા
સારેરેરે સાગગગ સામમમ સાપપપ
સાધધધ સાનીનીન સા સા સા સા
સાનીનીની સાધધધ સાપપપ સામમમ
સાગગગ સારેરેરે ધની સારેપ સાસ્ર.સા...સા
સાગ સાગ સાગમ ગરે સાની સારે
ધધની સા સારે ગરે સાની ધના સા સા સા
પગ પગ પપ સાધપપમ ગરે, ગમ ગમ ગપ
નીસાની ધનીસા
સા..... ગ.....પ.....સા.....સા.....પ
ગ.....ધા.....સાસા

ગિહવમ ગગ—

૧૮

નાથ ત્વરિત સેવકને તારો સેવકને તારો
નટવર ઉરની ઉપાધી નિવારો—ટેકો
કર્મ કર્યા છે અધમ હજારો.
માફ કરો અપરાધ અમારો.....નાથ.

સાખી.

મુજ મન ભમરાએ કરી; જાળવવા રસ રીત.

અવિનાશી પ્રભુ આપના પદ પંકજમાં પ્રિત...નાથ.

મિલવ તથા માયા— ૧૯

માયા—સદા રેને રૂડાં મુખડાંને સાજી

હવે જાઉં છું રહું ન થાવો રાજી...ટેક.

રેનેહી જનોનો સંગ, તણ કરો કંતગ

જાંસી ભણત અંગ, ધરો અજબ ઢંગ

મિલવ—વનિતા વાહ વાહ (૨)

માયા—રેને રૂડાં

મિલવ—તારા જવાથી સાણી મારા હૃદયમાં શાન્તિ થશે,

રટિ નિત્ય નંદ કુમારને. અવતાર આનંદે જશે.

ભવ ભાર દુઃખ દેનાર, શિર ધારણ કરી ચાલી અરે,

માયા ઉદાર બની કર્યો, ઉપકાર તે મારા પરે,

માયા—.....રે ને,

ચિંતામણી—

૨૦

ઢાલા વૃજલાલ સાથે લાગીરે લગનીયાં

માહારી મહારાજ

પ્યારી છબી શામળાની, સ્થાપી ઘટ ઘરમાં મેં તેા

એને હાથે છે મારી લાજ

વૃન્દાવનમાં ફરતા ધરતા, વરતા આ આ...ઢાલા

હેડે નિત્ય હેત ધારી, બંધુ હજધરના હું તેા

સેવું છોડીને ખીજા કાજ...વૃન્દા...આ ઢાલા

સામગિરી તથા સાધુઓ— ૨૧

ખોટી માયા-ખોટી કાયા-જુઠી માયા જુઠી કાયા
 સાથે પંથે ચાલો ભાઈ
 ભજન કરીએ ભાવથી પ્રભુ
 નામ રઘુપતિનું રટી શવરી તરી સંસારથી
 પારથી શુભ ગતિ પામ્યો એ અબલુશું નથી-ભાઈ

ખિલ્લમંગળા— ૨૨

તારો મુજને હોતેથી ગૃહી હાથરે ગુરૂ
 ગાઉં પ્રભુ આનંદે ગુણ ગાય હોળ
 આશરો મારે તો સાચો એ ગુરૂ આપનો છે
 સ્તુતિ કરું છું સ્નેહ સાથ હો...
 છે નહિ મારે આશા ધનધરા ધામનીરે
 ગુરૂમંત્ર આપો કૃપાનાથરે.....ગુરૂ તારો.

માયા— ૨૩

દેખો દેખો, મેરા નામ માયા મહાન મશહુર હે
 મેરા ન્યારાહી આલમમેં નૂર હે
 જોગી લોગીકું મેરી જરૂર હે
 દીલમેં યું રહે ન કોઈ મુજસે દુર હે
 વાહળવાહ વાહળવાહ.....દેખો દેખો

માયા તથા નિર્દોષરામ— ૨૪

માયા-હારેમેરેરંગીલે ચાર ખીત્રીકયસી, બાલે જોખનીનકી બહાર
 હારે મેરે બાલે જોખનકી બહાર, પેસા બિના

કવસે ઢરું કહો ખ્યાર, દેદો થેત્રી મેરે દિવાને દિલદાર
.....મેરે.

નિલોભિ—થેલી મેં કયસે દુખ્યારી નવેલી ચે હરા જીવનકા આધાર
માયા—થેલી છુપાના ચમન ઉડાના હોતા ન જરસોં હજાર

નિલોભિ—લો એ થેત્રી માથુક મેરે મજેદાર

માયા—આઈયો મેતો જાતી હું હોકે હુશીયાર.....મેરે

બિરમજાળ—

૨૫

સેવકની અરજી સુણી ધીરા વગર વિલંબે ધ એ

દયા દીનપર દીનદયાળુ, લાલ ઉમંગે લાવો

વૃજ વલ્લભ છો મુજને વહાલા

કિંકર હું કરું કાલાવાલા...આ બાળકને બચાવો સે

કરે સજીવન રનેહ ધરીને મદનમોહન પ્રભુ મારા

નિરાધાર નારીના દુખને નટવર કરજો ન્યારા

અવિનાશી આધાર તમારો,

અવર ઠાણુ છે કહો અમારો, પરચો નાથ બતાવો,

ફૂલ—

૨૬

હુંથી ભકત શ્રેષ્ઠ ભારી ક્ષણ ક્ષણ માઈ

માઈ રમરણુ વિદન હરણુ કરતાં મોદ ધારી

પુનિત પરમ હૃદય નરમ.....હુંથી

વિશ્વ વાત ન્યારી નિશ્ચિન કરીને,

મુખે સદગ ભહે વિજય.....

મારી કીર્તી ગાતા, ધરી રતિ ઉર અતિ

ધર્મ સાચો ધરતા. 'આ...આ...હુંથી,

ચિંતામણી—

૨૭

સહું વાતે સુખ પામી આ સમે
 દુખની તુટી દોરી કહું કરજેડી;
 પ્રભુ ! મારા આ સમે ટેક
 શાહ તમારું કરે શુભ શ્રીપતિ
 આશીશ એ મુજ આનંદકારી;
 ભણશ હવે મુદથી મુરારિ

દુખ

અંજનમ તથા સાહેલીએ—૨૮

ગરબો.

સખી સેવા કરીએ રાધાશ્યામનીરે
 ગુણો ગાઇએ એના દિન જામિનીરે...ટેક
 પ્રેમથી, નેમથી ભૂતિ નિહાળી સોઢ ધામનીરે
 ધુન હૈયામાં હેતથી લાગી રહી પ્રભુ નામનીરે
 સુખદ શ્રી હરિ પ્રતાપવંત,
 તુર્ત પાપ ટાળી આપે શાન્તિને...સખીં

સાખી.

એકાદસીનું વ્રત કરી, આનંદે સહુ આજ
 પ્રિયતમ પ્રભુને પૂજિયે, સાજી ઉતમ સાજ,
 શાણી સાહેલી સાથ, પીયે પ્રીતિનાં પાથ
 હેતે જોડીને હાથ, કરો પ્રાર્થના પ્રીતી રીતી પુનીત,
 ફડી રાખીને રીત, ગાયે વાહલથી ગીત જગતનાથનાં
 રાહમાં ચાહથી ઉછાહથી ઉચારીએ નામ,
 રમે રંગમાં અંગમ ઉમંગ ધારીને...સખીં

પિલ્લવમંગળ—

૨૯

મેં ભયનો છોડયો ભાસ, નયનો કરીને ન્યારાં
 ઘટ ઘટમાં કરજો વાસ પ્રીતે પ્રભુજી ખ્યારા...ટેક.
 વિઠ્ઠલ વહાલ બિરહ વિચારી
 આ સેવકને લેજો ઉદ્ધારી
 વ્યાધિ વિદારી શરણે સ્વીકારી,
 ટાણે હારો મુજ ત્રાસરે.....મેં ભયનો,
 સર્વ—આંખ વિના અતિશય દુઃખી થાશે,
 છાંદગી આની શી રીતે જાશે.
 થાયે હવે શું, ગભરાયે હવે શું.
 પિલ્લવમંગળ—શાને બનો છો ઉદાસરે....મેં ભયનો.

અંક ત્રીજો.

ગિતામણી—

૩૦

મને કોઈ વજની વાટ બતાવો,
 મુજન ગણી પુછું, આગળ આવો,
 સુંદર સ્યામ વજેશ વસે જ્યાં,
 ત્યાં મુજને લઈ જાઓ
 આતુર છું સૂરસ્યામને મળવા
 મોહથી કોઈ મિલાવો.

ચિંતામણી—

૩૧

હાર હેતેથી હું તો ગુસ્સાં આજે પામી
 વધ્યો હૃદયે હુલાસ કડું વૃજમાંથી વાસ
 જે થકી ઝટ જાયે વ્યાધિ વિરામી.

જપતાં થાકું નહિ કદી હું નટવર રદુ નામ
 અખાને ઉદ્ધારી લેજો, રનેડે સુંદર શ્યામ જે થકી

નિર્લોભરામ ને માયાદેવી—૩૨

નિર્લોભ—આલો ખ્યારી અમારે સંગમે

રંગ ઇચ્છ રંગમે.....આલો.

માયાદેવી જોગી વેશ ધારી શાને લોગમાં વથા લમે.

નિર્લોભ—લમે, લમે, લમે.....રમેંગે૦

માયાદેવી—વિષ સમાન વિષય વાત કેમ સંતને ગમે.

નિર્લોભ—ગમે, ગમે, ગમે.....રમેંગે૦

૩૩

માયા—દુનિયા હે દાસ મેરી, મેં હું રસીલી માયા

નિત સંતકા ચુગયા, જગકો લલા છતાયા

નિર્લોભકું લુભાયા, કછુ ના લગાઈ દેરી

નિર્લોભ—નનોકો બાન મારી, કહાં છુપ ગયેથે ખ્યારી,

તારીફ કરે તુમારી નિર્લોભરામ લહેરી...દુનિયાં૦

માયા—દુનિયાં૦

નિર્લોભરામ-માયા— ૩૪

માયા—મેં રખુ ના મહોમત કીસીસે

પુછ લેના એ નિર્લોભજીસે

રાજકું પલમેં મેં રંક બનાવું

રંકોઠો રાજકા બધા પહેનાઉં

હેત સચા હય મેરા હરિસેં પુછ

નિલોભિ—માયાકા કહેનાં ચે સચા હય ભાઇ

ઉન્હે કીસીમેં રખી ના સગાઇ

દુર રહેના હય લાભમઇસીસે પુછ

ફેણ—

૩૫

ધન્ય સૂર ! ઉર નિર્મળ તારું,

પ્રબળ પ્રેમમય ક્ષેમનું સ્થાન;

દ્રઢતા તુજ દિલની દેખીને,

મુઠ ભર મહાન, બાણું જહાન...ધન્ય

ઘટ ઘરમાં વશી દર્શન આપું,

ઐષ્ટ સખા કરી તુજને સ્થાપું.

કાપું કલેશ મુઝી સઘળું માન...ધન્ય

સાખી.

ભિન્ન નથી ભાનું થકી, જ્યોતિ જગમાં જેમ

મારી તેમજ ભક્તની તુલના કરવી તેમ...ધન્ય

મુરદાસ—

૩૬

દાસ પરેં દયા લાવોરે.

દયાળુ દેવા દાસ પરે દયા લાવોરે.

સંસારી સંગઘ ત્રોડી, જીવ આપ ચરણે ભે

હુંતો બની બેઠો બાવો બાવો રે—દયાળુ,

